

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARNING NUTQINI O'STIRISHDA INTERAKTIV METODLARDAN FOYDALANISH

Boltayeva Farida Yakubovna

"Mudarriskids" Sergeli filliali tarbiyachisi

[*faridaboltayeva1414@gmail.com*](mailto:faridaboltayeva1414@gmail.com)

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqini rivojlantirishda interaktiv metodlarning o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi. Nutq bolaning intellektual, ijtimoiy va hissiy rivojlanishining muhim omili sifatida qaralib, uni takomillashtirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, bolalar nutqini rivojlantirishda qo'llaniladigan interaktiv metodlar, ularning afzalliklari hamda amaliy mashg'ulotlarda qo'llash usullari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, nutq rivojlantirish, interaktiv metodlar, pedagogik texnologiyalar, didaktik o'yinlar, kommunikativ kompetensiya, bolalar nutqi.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash hamda ularning nutqiy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Maktabgacha yosh inson hayotidagi eng muhim davrlardan biri bo'lib, aynan shu bosqichda bolaning nutqi faol shakllanadi va rivojlanadi. Nutq bolaning fikrlash faoliyati, atrof-dagi insonlar bilan muloqoti va bilimlarni o'zlashtirishida asosiy vosita hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirish nafaqat so'z boyligini kengaytirish, balki ularni o'z fikrini erkin ifodalash, tinglash, suhbat qurish va muloqot madaniyatini egallashga o'rgatishni ham nazarda tutadi. Shu sababli pedagoglar tomonidan interaktiv metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim vositasi sifatida e'tirof etilmoqda.

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqining rivojlanish xususiyatlari. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqning rivojlanishi bosqichma-bosqich amalga oshadi. Dastlab ular alohida so'zlarni qo'llasa, keyinchalik oddiy va murakkab gaplar tuzishni o'rganadilar. Ushbu davrda bolalarning lug'at boyligi tez sur'atlarda ortib boradi. Ular atrof-muhitdagi predmetlar, hodisalar va voqealarni nomlash hamda tasvirlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Nutq rivojlanishiga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatadi:

- oiladagi nutqiy muhit;

- kattalar bilan muloqot sifati;
- ta'lim-tarbiya jarayoni;
- didaktik o'yinlar va mashg'ulotlar;
- tengdoshlar bilan munosabatlar;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish.

Agar bolalar nutqiy faoliyatga muntazam jalb etilmasa, ularda fikrni ifodalash, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va bog'lanishli nutqni shakllantirishda qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin.

Interaktiv metodlarning mohiyati va ahamiyati

“Interaktiv” so'zi ingliz tilidagi “interaction” atamasidan olingan bo'lib, “o'zaro harakat”, “hamkorlikda faoliyat yuritish” ma'nolarini anglatadi. Interaktiv metodlar ta'lim oluvchilarni faol fikrlashga, muloqotga kirishishga va o'z fikrlarini erkin ifodalashga undaydi.

Maktabgacha ta'limda interaktiv metodlarning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- bolalarning nutqiy faolligini oshirish;
- lug'at boyligini kengaytirish;
- mustaqil fikrlashni rivojlantirish;
- kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish;
- ijodiy yondashuvni rivojlantirish;
- ta'limga qiziqishni kuchaytirish.

Interaktiv metodlar bolaning mashg'ulot jarayonidagi passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi bo'lishini ta'minlaydi.

Nutqni rivojlantirishda qo'llaniladigan interaktiv metodlar

Aqliy hujum metodi; aqliy hujum metodida bolalarga ma'lum bir mavzu yoki muammo taklif etiladi va ular o'z fikrlarini erkin bayon qiladilar. Masalan, “Qushlar qishda qanday yashaydi?” mavzusida bolalar o'z bilim va tasavvurlarini ifodalaydilar.

Mazkur metod:

- erkin fikrlashni rivojlantiradi;
- lug'at boyligini oshiradi;
- muloqot madaniyatini shakllantiradi;
- nutqiy faollikni kuchaytiradi.

Rolli o'yinlar; rolli o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng samarali metodlardan biridir. “Shifokor va bemor”, “Do'kon”, “Bog'cha”, “Mehmon kutish” kabi o'yinlar orqali bolalar turli nutqiy vaziyatlarda ishtirok etadilar.

Rolli o'yinlar natijasida:

- dialogik nutq rivojlanadi;

- yangi soʻzlar oʻzlashtiriladi;
- ijtimoiy muloqot koʻnikmalari shakllanadi;
- nutqning ravonligi ortadi.

Klaster metodi; klaster metodida markaziy tushuncha atrofida unga bogʻliq soʻzlar va tushunchalar joylashtiriladi. Masalan, “Hayvonlar” mavzusida uy hayvonlari va yovvoyi hayvonlar haqida klaster tuziladi.

Bu metod bolalarning:

- mantiqiy fikrlashini;
- soʻz boyligini;
- tasniflash koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Rasm asosida hikoya tuzish; bolalarga turli mazmundagi rasmlar koʻrsatilib, ular asosida hikoya tuzish topshiriladi. Ushbu metod bogʻlanishli nutqni rivojlantirishda juda samarali hisoblanadi.

Natijada bolalar:

- voqealarni ketma-ket bayon qilishni;
- gaplarni toʻgʻri tuzishni;
- tasviriy ifodalardan foydalanishni oʻrganadilar.

Didaktik oʻyinlar; didaktik oʻyinlar bolalarni qiziqtirish bilan birga, ularning nutqiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Masalan:

- "Soʻzni davom ettir";
- "Kim koʻproq soʻz aytadi?";
- "Ortiqchasini top";
- "Topishmoqni yech";
- "Rasmni tasvirla".

Bu oʻyinlar orqali bolalarda soʻzlarni toʻgʻri qoʻllash, talaffuz qilish va mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi.

Guruhlarda ishlash; kichik guruhlarda tashkil etilgan mashgʻulotlar bolalarning oʻzaro muloqotini faollashtiradi. Ular birgalikda muhokama qiladi, savollarga javob beradi va fikr almashadi.

Bunday faoliyat:

- jamoada ishlash koʻnikmasini;
- tinglash madaniyatini;
- nutqiy faollikni rivojlantiradi.

Interaktiv metodlardan foydalanishning pedagogik samaradorligi

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, interaktiv metodlardan foydalanilgan mashgʻulotlarda bolalarning nutqiy faolligi anʼanaviy mashgʻulotlarga nisbatan yuqori

bo'ladi. Buning asosiy sababi bolalarning faol muloqotga kirishishi, o'z fikrlarini mustaqil ifodalashi va tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlashidir.

Interaktiv metodlarning afzalliklari:

- ta'lim jarayonini qiziqarli tashkil etadi;
- bolalarda o'ziga ishonchni shakllantiradi;
- mustaqil fikrlashni rivojlantiradi;
- nutqning grammatik jihatdan to'g'ri shakllanishiga yordam beradi;
- eslab qolish darajasini oshiradi;
- ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradi.

Tarbiyachining roli; interaktiv metodlarni samarali qo'llashda tarbiyachining kasbiy mahorati muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachi:

- bolalarni faol ishtirok etishga undashi;
- qulay psixologik muhit yaratishi;
- har bir bolaning fikrini qo'llab-quvvatlashi;
- mashg'ulotlarni qiziqarli tashkil etishi;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishi zarur.

Tarbiyachi tomonidan yaratilgan ijobiy muhit bolalarning erkin fikrlashiga va nutqiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning nutqini rivojlantirish ularning kelajakdagi ta'lim muvaffaqiyatining muhim omillaridan biridir. Nutq rivoji bolaning fikrlashi, muloqoti va ijtimoiylashuv jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Interaktiv metodlar esa ushbu jarayonni samarali tashkil etish imkonini beradi. Aqliy hujum, rolli o'yinlar, klaster, didaktik o'yinlar, rasm asosida hikoya tuzish va guruhlarda ishlash kabi metodlar bolalarning nutqiy faolligini oshiradi, lug'at boyligini kengaytiradi va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida interaktiv metodlardan keng va maqsadli foydalanish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim davlat o'quv dasturi. Toshkent, 2018.
2. Muhiddinova X.. Nutq o'stirish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2020.
3. Ishmuhamedov R.. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2019.
4. Qodirova F.. Maktabgacha pedagogika. Toshkent, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi metodik tavsiyalari.

6. Hazratqulova O.A. // O'quv topshiriqlari asosida mavzuni anglash va kreativ fikrlash // "Hozirgi zamon filologiyasi: muammolar, tahlil va natijalar" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjumanning maqola va tezislar to'plami// Termiz–10-aprel.2025..B.21-25.
<https://journals.tnmu.uz/index.php/conference/issue/view/62>
7. Hazratqulova O.A. // Oliy filologik ta'limda o'quv topshiriqlarini takomillashtirishning til ta'limidagi yondashuvlari // "Raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim va tarbiyaning dolzarb muammolari" mavzusidagi xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy anjuman to'plami. (2-qism). 2025 yil 25-26-aprel. B.419-425.
8. Hazratqulova O.A. //Filolog mutaxassis tayyorlashda mashqlar asosiy vositasi sifatida// Zamonaviy filologik tadqiqotlar: nazariya, amaliyot va innovatsion metodlar. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Qarshi-2025. 383-388 b.
9. Hazratqulova O.A. // O'quv topshiriqlari asosida talabalarning mavzuga kreativ yondashuvini shakllantirish metodikasi // Oliy ta'lim muassasalarida chet tili o'qitish samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy asoslari. Respublika ilmiy anjumani. Chirchiq-2025. 244-248 b.